

kažejo vedno v novi svetlobi. V njegovih povestih čutimo veliko notranjega življenja, nezmotljivosti instinkta, obsedenosti strasti in groze, manj pa čutimo oblikovno silo, zavestno prostorninsko oblikovanje. Toda to samo na splošno. Stoji, da je Bevk ob svoji petdesetletnici eden najsilnejših slovenskih pripovednikov, velik poznavalec človeške duše in njenega trpljenja, opisovalec slovenskega človeka na njegovi zemlji, najbolj pa na zemlji njegove Goriške, katere največji sodobni glasnik je. V njem gledamo kulturnega delavca, ki mu ga v žrtvovanju ni kmalu enakega. Ljubi svoj domači kraj, inspiracijo svojega ustvarjanja, ostal je v njem tudi v trpljenju in ga opeva, kot samo človek, ki je do zadnjega zvest svoji grudi. Zdaj stoji na višku svojih življenjskih sil, verjemo pa, da še ne na višku svojega vzpona.

Dom in svet, v katerem se je najprej uveljavil, se v njem razvil in najboljše novele priobčeval v njem in jih priobčuje še vse doslej, je ponosen na svoje petdesetletnike in Francetu Bevku najiskreneje čestita: Ad multos annos. T. D.

J. Birsa: Ob najnovejšem delu prof. Vebra.

Ljubljanski zvon 1940, zvezek 5—6.

O novem delu prof. Vebra »Vprašanje stvarnosti« je izšlo v Ljubljanskem zvonu poročilo pod gornjim naslovom. Avtor nam v njem obeta, da bo prikazal teoretično izhodišče Vebrove modroslovne misli in da nam bo na ta način približal tudi miselno jedro njegovega najnovejšega dela. Bralec, ki se je le količkaj resno bavil s filozofijo, pa vidi že po prvih odstavkih, da je članek poln trditev, ki so z zgodovinskega in znanstvenega vidika napačne. Kljub temu da vzbujajo videz znanstvenosti, ne ustrezajo nivoju znanstvenega poročanja in ocenjevanja. To tembolj bode v oči, ker gre za poročilo o prvi knjigi slovenske akademije.

V nekaj stavkih, ki izvirajo menda iz priložnikov ali filozofskih

slovarjev in ki so med seboj povezani brez pravega razumevanja, naj bi dobil čitatelj potrebno zgodovinsko podlago in naj bi spoznal razvoj filozofije od Platona pa do sedanjega časa. Nič ni čudnega, ako pri tako široki zasnovi marsikaj spodleti, tako da od vsega ne ostane skoraj nič, kar bi res držalo. Ker bi nas podrobnosti privedle predaleč, navedemo samo dva primera.

Med drugim n. pr. čitamo: »Kar je nekoč Platon imenoval ideje, kasneje Husserl bistva, vsebine pojmov, smisle, eidose, je Meinong preimenoval v predmete.« Stavek se gladko bere. Če si ga pa podrobneje ogledamo, vidimo, da vsebuje skoraj več zgrešenih trditev nego besed. Najprej je treba ugotoviti, da sta se pojma »bistva« po Husserlu in »predmeta« po Meinongu razvila samostojno v okviru skupnega miselnega kroga Brentanove šole, in da zaradi tega Meinong ni ničesar »preimenoval«. Ne oziraje se na to pa bi poročevalec lahko izvedel že pri površnem prelistavanju kakršnega koli priročnika, da se ta dva pojma zelo razlikujeta od pojma Platonovih idej. Ob čitanju originalnih del o zamenjavi sploh ne more biti govora. Husserl sam n. pr. se je večkrat branil tega napačnega istovetenja. Naj navedem samo eno razliko izmed mnogih. Dočim so Platonove ideje metafizične substance, spada k temeljnemu pojmovanju predmetne teorije, pa tudi fenomenologije, da »predmeti« v predmetno-teoretičnem raziskavanju (»daseinsfrei Gegenstände« jih imenuje Meinong) nimajo nobene realitete. Kolikor so »predmeti« v tem smislu, so samo predmeti mojega védenja in nič več. Zato pa jih še nikakor ni treba sklatiti »s transcendentnega neba«, kakor misli poročevalec. Saj bi sploh lahko trdili, da je vsa fenomenologija in predmetna teorije, v nasprotju s Platonom, samo poizkus omogočiti pravilno raziskavanje in sistematizacijo našega konkretnega védenja o svetu in življenju. Tem poizkusom moremo morda do neke mere očitati izumetničenost, enostranskost, nerodnost, nepravilnost, a z metafiziko

sploh nimajo opravka in je tudi nočejo imeti.

Povsem samostojna poročevalčeva odkritja se nam prikazujejo tudi v naslednjem stavku: »Ta delitev stvarnosti (po Meinongu in Husserlu) v izkustveno dana dejstva in v svet smislov, pomenov, bistev, predmetov (fenomenov), ki imajo docela drugotne lastnosti kakor reči v prirodi (po teh modroslovcih), je osnovno izhodišče tudi prof. Vebro za vsa njegova psihol. opazovanja«. Ne da bi se podrobneje pečali s temi trditvami, ki pričajo o popolnem nerazumevanju Meinonga in Husserla, pa tudi Vebrove knjige, se zadovoljujemo z ugotovitvijo, da nista ne Meinong ne Husserl, še manj pa prof. Veber, nikoli delila stvarnosti v izkustveno dana dejstva in v svet smislov, pomenov, bistev itd.

Takih primerov bi lahko našteali še več, vendar nočemo nikogar dolgočasiti. Če bi šlo samo za nekaj napačnih ali nevzdržnih trditev, se skorajda ne bi izplačalo iskati dlake v jajcu, saj je površnost v poročanju tako razširjen pojav in eden izmed znakov modernega časa, tako da se menda sploh nihče več ne razburja zaradi nje. V primeru kritike g. Birse pa gre za več nego samo za diskusijo o nekih problemih, ki zanimajo le ozek krog, gre za celotno miselnost, na katero se je kritik vede ali nevede naslonil.

Tako beremo (str. 302): »Če je miselno ogrodje Vebrove psihologije opazovanja docela teoretičnega in žal filozofskega značaja (podčrtal L.) (Husserlovi in Meinongovi nauki se v mnogih točkah ujemajo s srednjeveškim modroslovjem in odtod z Aristotelom), ni pa tudi brez pozitivnih vrednot.« Konec pa izzveni v očitku: »Po vsem tem razumemo, da imamo v Vebrovi knjigi prenovljeno staro racionalno psihologijo, teoretično psihologijo z žal prerahlimi stiki s sodnim eksperimentom in z današnjo tudi za psihologijo veljavno izkustveno metodo.«

J. Birsa očita Vebrovi knjigi, da je preveč filozofska in preveč teoretična. To je nekoliko čuden očitek za razpravo, ki je docela razprava

iz spoznavne teorije in teoretične psihologije in ki tudi noče biti ničesar drugega. Zakaj pa n. pr. matematiku nihče ne šteje v zlo, da ni napisal zoološke razprave namesto razprave o matematičnih funkcijah.

Razumljiv nam postane ta očitek tedaj, če si skušamo predočiti poročevalčevo načelno stališče do filozofije in psihologije, kakor se prikazuje iz vsega članka. J. Birsa gleda na filozofijo in psihologijo skozi očala miselnosti, ki je zavladala v drugi polovici 19. stoletja ob razmahu prirodoslovnih znanosti, ki pa so jo, posebno kar se tiče dušeslovja, vsi resni znanstveniki v zadnjih desetletjih že davno zavrgli. V duhu te miselnosti Birsa s filozofijo sploh ne ve, kaj početi, alfa in omega vse psihologije pa mu je eksperiment. Pri tem še zamenjava dva čisto dispartna pojma, namreč »staro racionalno psihologijo« in teoretično psihologijo. Najbrž je tudi mnenja, da je psihološka analiza nezdržljiva, oziroma sploh brez zveze »z današnjo tudi za psihologijo veljavno izkustveno metodo«.

Birsovo prav posebno vrednotenje filozofije in vsega njenega razvoja je premalo resno in preveč subjektivno, da bi o njem izgubljali besed. Isto velja za njegovo pavšalno sodbo o srednjeveškem modroslovju in o Aristotelu. Ustaviti se hočemo samo ob vprašanju, kakšno je prav za prav razmerje med psihologijo in filozofijo in kako je s teorijo v psihologiji.

Glede razmerja med psihologijo in filozofijo prepuščamo besedo enemu glavnih zastopnikov sodobne psihologije, utemeljitelju diferencialne psihologije, izvrstnemu poznavalcu psihologije otroka in psihološkemu teoretiku Williamu Sternu, ki je nedavno umrl. On pravi (*Allgemeine Psychologie*, Haag 1935, Martinus Nijhoff, str. 10), da je medsebojno učinkovanje filozofskega premišljevanja in metodično pridobljenega izkustva (eksperiment) za znanstveno psihologijo neobhodno potrebno. In nato: »Še danes zelo razširjeno prepričanje, da je psihologija filozofiji povsem tuja, samostojna disciplina, ali da naj

to postane, nas privede do dušeslovja brez duše ali pa ima za posledico, da navidezno s podmenami neobteženo, znanstveno delo postavimo na svetovnonazorne in spoznavnoteoretske postavke, ne da bi se tega sploh zavedali.»

Glede razmerja med teorijo in eksperimentom ter izkustveno metodo v psihologiji pa je treba povedati sledeče.

Psihologija je veda o izkustveno danem duševnem svetu in nihče ni o tem bolj prepričan, kakor Veber, ki v svoji knjigi celo prikazuje in dokazuje posebno stvarnost psihičnega s povsem novega vidika. Psihologija je izkustvena veda zato, ker je kakor vsaka izkustvena veda sistem pravih opazb. Eksperiment ima samo to funkcijo, da nam omogoča sistematično opazovanje in kontrolo. Dandanes vsaj pa še velja, da je območje pravega psihološkega opazovanja, in zato tudi območje pravega znanstvenega psihološkega dela, mnogo širše in posebno še polnejše, kakor pa območje psihološkega eksperimentiranja. Predvsem velja to za opazovanje lastnega doživljanja. Dosedanji razvoj najrazličnejših struj v psihologiji pa je tudi pokazal, da brez tkzv. »notranjega« opazovanja, ki je za psihologijo značilno, sploh ni popolne psihologije.

Psihologija torej ni izkustvena zato, ker ali celo kolikor uporabljamo eksperiment, temveč zato, ker eksistira psihološko opazovanje in ker eksistira psihološka stvarnost.

Znanstveno izkoriščevanje opaženega se vrši v psihologiji kakor v vseh ostalih izkustvenih vedah na ta način, da to, kar opazim, analiziram in sistematiziram. Fizik izraža svoje opazovanje z matematičnimi formulami, psiholog pa se mora večinoma zadovoljiti s tem, da poda analitične elemente opaženega. To se pravi, določen izsek psihološke stvarnosti »opisuje« in s tem ga skuša tudi drugemu pokazati.

Brez analize in sistematiziranja sploh ni znanosti in vse to je v širšem smislu »teoretiziranje«. Poleg tega pa ima beseda teorija še

več ožjih pomenov, tako da nam nasprotje »teoretična« psihologija — »eksperimentalna« psihologija, s katerim operira Birsa, sploh ničesar ne pove.

V sodobni terminologiji je »teoretična« psihologija nasprotje »uporabljeni« psihologiji (»angewandte Psychologie«). In zato spada o »teoretično« psihologijo prav tako klasična eksperimentalna psihologija kakor tudi čisto analitična psihologija introspektivnega tipa. Ne oziraje se na to, je vsakomur jasno, da nikjer pri znanstvenem delu ne moremo pogrešati teorije v nekem drugem pomenu, v pomenu že vnaprej pripravljenih miselnih kalupov, s katerimi se približujemo temu, kar opazujemo. Končno pa tudi nikoli ne izhajamo brez teorije v smislu »podmena«, »hipoteza«, ki stavlja opazovanju vedno nove naloge. Medsebojno izprepletanje opazovanja in teorije v tem zadnjem pomenu je naravnost zakonitost vsakega znanstvenega napredka. Zdi se, da gosp. Birsa na vse to sploh ni pomislil, ampak je pod »teoretično« psihologijo kratkomalo razumel introspektivno psihologijo. Pridevnik »teoretičen« pa mu še posebej pomeni približno toliko kot »manjvredno«, »nesodobno«, »srednjeveško«, »nepraktično« in »neznanstveno«.

Pojmovanje psihologije, ki služi g. Birsi za vodilo pri oceni Vebrove knjige je bilo »moderno« približno pred pol stoletja. Dandanes je samo še izraz subjektivne in enostranske miselnosti brez stvarnih osnov, čeprav ji zlasti pri nas ne moremo odrekati precejšnje mere popularnosti. Eksperimentalna psihologija sama je sicer lepa zadeva, toda za njo so potrebni instituti. Skrajno neresni in neumestni se nam zdijo zato dobri nasveti g. Birse, ki naj bi povedali, kaj vse spada v sodobno studijo o stvarnem čutu. Avtor omenja tukaj vse tisto, kar je prof. Veber v svoji knjigi že sam pokazal, pozabi pa, da bi bilo za uresničenje tega programa v najugodnejšem primeru potrebno delo pet ali še več psiholoških institutov skozi več desetletij.

Dr. H. Lešanc.